

# **KA SHATAI - KA TIEWLARUN**



***Kitbor W. Nongrum***  
***2005***

*This book is published with the financial assistance from Arts  
& Culture Departments, Government of Meghalaya, 2004-2005*

Acc. No. *490/1712B*

Class No.      Book No.     

Author *Nengrum, W. Kitbor.*

Title *Ka Shatai Ka Tew lebung*

---

Acc. No. *490/1712B*  
**DISTRICT LIBRARY**  
**GOVERNMENT OF MEGHALAYA**  
**RI - BHOI**

---

1. Books may be retained for a period not exceeding **15 days** by members.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian.
3. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil, tearing or taking out its pages or otherwise damaging it, will constitute an injury to a book.
4. *Any such injury to a book is a serious offence; Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he/she shall be required to replace the book or pay its price.*

**Help to keep this book fresh & clean**

# KA SHATAI - KA TIEWLARUN

**(POITRI)**

*(B'la pynshong nongrim na ka Puriskam u Rabon Singh)*

*da*

*U Kitbu: W. Nongrum*

---

*La pynmih da u Nongthoh - 2005*

*Ka Sienshon banyngkong - 1000 Kopi*

*la ki hok longtraï la tyngkai.*

## **JINGKDEW:**

### ***Sla***

- |                                                                          |               |
|--------------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>1. Shi Kyntien</b>                                                    | ----- i - iii |
| <b>2. Kyntien Syllok (Mr. W. L. Lyngdoh,<br/>D. C. Ri Bhoi District)</b> | ----- iv - v  |
| <b>3. Katto katne shaphang u Rabon<br/>Singh Kharsuka</b>                | ----- vi - x  |
| <br><b>4. Ka Shatai - Ka Tiewlarun:</b>                                  |               |
| I. Jingdum sha Jingshai                                                  | ----- 1 - 3   |
| II. Jingshai sha Jingshit                                                | ----- 4 - 9   |
| III. Jingshit sha Jingdum                                                | -----10 - 23  |
| IV. Jingdum sha Jingsyaid                                                | -----24 - 29  |
| V. Jingsyaid sdang Phyrnai                                               | -----30 - 35  |
| VI. Jingphyrnai dei Jingieit Bajanai                                     | -----36 - 46  |



# SHI KYNTIEN

## *Nongpule Baieit*

Ka thoh ka tar ka long kata ka it dorbin da kaba ngi lah ban peit bad bishar ia ka jingnang jungstad bad ka jingaid shaphrang jong kano kano ka Jaidbynriew Naduh ba ka Jaidbynriew jong ngi ka la don la ka thoh ka tar kaba thikna, ki Nongthoh Kot Khasi ki la ning ia muh katba nang iad ki por Ki Nongthoh Kot Khasi ki la trei shutom shibun ban nang wad nang tih bad ban lum ia ki Symboli Jingtip bakordor jong ka Hndai bad ka Mynta kat kiba lah ban lum ban lang bad la pynneh pyns th i ki ha ka thoh ka tar

Ki Kot Khasi ki ai jinglukai bad ka jingmyntoi ia kiba sngewtynnad bad sngewbha ban pule Ki long ruh ka jingbam kaba bsa ia ka jingmut jingpyrkhat Ka long ka burom bakhraw ia ki Nongthoh Kot Khasi ba ki la ia snoh kti ban pynpaw pyrthei ia ki Jingthoh kiba wan na ki jingmut jingpyrkhat ba la lum ha ka dohnud jong ki bad kumjuh ia kito kiba la pyniar ia ka Jylli ka thoh ka tai ha kaba pynwan sha ka Ktien Khasi na kiwei pat ki jait jingthoh

Kiba bun na ki Nongthoh Kot Khasi kum ju pyrkhat ia ka thait ka jrem jong ka bor pyrkhat pyrdain ne ka met ka phad, hvurei ki pyndonkam ia la u Khulom bakordor jong ki da kaba pyntrikam ia ka sap ka phong ia kaba U Blei Irai Kynrad U la ai ha ki

Ngj shem ba phi ki Nongpule ruh phi la nang bang ban pule bad iai pule ia ki Kot Khasi Kane shisha ka pynpaw ba ka Jaidbynriew ka la nang ban ieit bad burom ia la ka jong

Kumta da kaba burom ch ia u Pahep Rabon Sing Kharsuka, nga thoh ia kane ka Poitri, ***Ka Shatai - Ka Tiewlarun*** (217 dkhoh) kaba nga la pynshong nongrim na ka Puriskam, "*Ka Tiewlarun*" (8 peij) kaba la pynmuh ha ka Kot - ***Ka Jingiathuhkhana Puriskam*** (1908)

Kaba sngewtynnad ka long ba kiwei ruh ki Nongthoh Kot  
Khasi ba pawkmat ki la pynshong nongrum na kane kajuh ka kot -

**Ka Jingiathuhkhana Puriskam** ba la pynwan ha ka dur ka  
poitri, drama, etc. kum kine harum.-

- (i) Ka Bira u Bieit (Poitri \_ Soso Tham) na "*U Bieit bad ka  
Khun u Patsha*" (Prose\_ Rabon Singh)
- (ii) Ka Nam (Poitri \_ Soso Tham) na "*Ka Iaunam bad u  
Khla*" (Prose \_ Rabon Sing)
- (iii) Ka Dienglieng (Poitri\_ Dr Homiwell Lyngdoh Nonglait)  
na "*Ka Dienglieng*" (Prose \_ Rabon Sing)
- (iv) Ka Tiewlarun (Drama \_ S J Duncan) na  
"*Ka Tiewlarun*" (Prose\_ Rabon Sing)
- (v) U Baeit Don shkor (Drama\_ Dewi Sing Khongdup) na  
"*U Bieit bad ka Khun u Patsha*" (Prose\_ Rabon Sing)
- (vi) Ka Saia Nongum (Poitri\_ K W Nongrum) na  
"*Ka Saia Nongum*" (Prose \_ Rabon Sing)
- (vii) U Bieit bad ka Khun u Patsha (Novel \_ K. W Nongrum)  
na "*U Bieit bad ka Khun u Patsha*" (Prose\_ Rabon Sing)
- (ix) Hima Jingeit Jong Nga (Poitri\_ K W Nongrum) na  
"*U Bieit bad ka Khun u Patsha*" (Prose \_ Rabon Sing)

-----

==**KA TIEWLARUN**== Ka dei ka Puriskam shaphang ki  
arngut ki shipara \_ u Het bad ka Shatai kiba la sah khunswet na ka  
jngkhlad noh ki kmie ki kpa na ka jngiapthem kaba wan ja ha shnong  
U Het u la pynneh pynsan ia la ka para. Ha ka por ba ka dang  
khynnah, katno ka um sngewbha bad la u hynmen. Haba ka la sdang  
khue samla ka la kut jngpang ba ka la kum ngud ia i khun bsein ha ka  
por ba ka dang dii um sha lyngkha. Haba u la muh na ka, ka la koit

(iii)

pat. Sa kawei pat ka jingpang kaba jwat ka dei ba ka la kum iuh ia ki shyieng bseiñ ha ka por ba ka dang kheit ia u *Tiewlarun*. Kane ka jingjia ka la pynlong ia u hynmen jong ka ban phet noh bak na iing. Uwei u Syiem samla uba wan poi ha iing jong ka u la wanlam ia u nongsumar batbit bad ka la koit pat. Uta u Syiem bad ka Shatai ki la iapoikha. Ynda ka la ioh khun, ia u hynmen jong ka la wanlam pat. Ka jingkmien ka sa wan phai pat ha iing ka Shatai.

Nga pynpaw ruh ka jingsngewnguh ia ka **Arts & Culture Department** bad ka **Education Department, Government of Meghalaya** kiba la ju bei pisa lem ban shon ia ki kot ba la pynmih pyrthei. Ka jingsngewnguh ka leit ruh sha i Bah W. Linningstar I. yngdoh iba la pule ia kane ka kot bad i la ai ruh ki kyntien syllok. Ia kane ka kot ruh la i arap bei pisa da ka **Arts & Culture Department**.

Kyrmen ba kane ka jingpyrshang jong nga kan ai jingmyntoi ia phi ki Nongpule.

*Khublei.*

*14.7.2005*  
*Upper Shillong*

*Kitbor W. Nongrum*  
*Nongthoh.*



W L Lyngdoh, I.A.S  
DEPUTY COMMISSIONER  
RI BHOI DISTRICT  
NONGPOH

Government of Meghalaya  
Nongpoh - 793102  
Office - (03638) 232221  
Residence - (03638) 232234/  
(0364) 2537532  
Fax (03638) 232503  
E-mail - wll@shillong.meg.nic.in  
nongpoh@hub.nic.in

## KYNTIEN SYLLOK

Kum uwei na ki ksiew jong I Parad Rabon Singh Kharsuka, nga sngew donbok shibun eh ban loh pule ia ka Poitri ka ba la jer la thoh da ka kyrteng “*Ka Shatai - Ka Tiew Larun*” kaba don 217 dkhoh ba la thoh da I Bah K W Nongrum Ka long kaci kaci ka jungpyrshang ba radbah, ha kaba u Nongthoh u la pynshongnongrum bha na ka Puriskam “*Ka Tiew Larun*” ka ba la sot na ka kot “**Ka Jingiathuhkhana Puriskam**” ba la thoh da I Parad Rabon Singh Kharsuka ha ka snem 1907 bad la pynwan ia ka ha ka dur jong ka Poitri Ki Nongthoh Khasi ki la muh na kawei ka por sha kawei ka por ban ianoh lem ia u synnuang u bynhei ha ka thoh ka tar u Khasi bad I Bah K W Nongrum I dei iwei na kita

Kane ka Poitri ka kdew shynna ia ka jingiaiet hapdeng ar ngut shupara kata u Het bad ka Shatai Wat la ki jingeh bad ki jingpang ki la wan ban lyngshop lynsher ia ka ung bad ka jungim khunswet jong ki, pynban u Het bad ka Shatai ki la thom bad jop ia ki bad kumta hadien habud ngi iohi ba ka jungim jong ki bad ka ung ka sem hi baroh kawei ka la long kaba kmen bad kaba shembha (Happy Ending) bad nangta ka pateng bynriew jong ki ka la sdang ban roi parum pareh ha pneh kane ka pyrthei. Kawei ka jingsneng kaba ngi ioh ha kane ka poittri shaphang “*Ka Shatai - Ka Tiew Larun*” ka long ba wat hapdeng jong ka saw ka sian, ka Shatai kam man klet satia ban dem



diap ha ki jingduwai ban kyrpad kyrpon ia U Blei U Trai Kynrad. Ki lai tylli ki mawbyrsiew jong ka jingim u briew kuba u Nongthoh u la pynshong nongrim ki dei ka Jingngeit, Ka jingieit bad ka jingkyrmen.

Nga kubur ia ka jingthoh I Bah Kitbor W. Nongrum, halor kaba I la pynshongnongrim “*Ka Shutai - Ka Tiew Larun*” na ka Puriskam I Parad Rabon Sing Kharsuka kumba u Myllung Soso Tham u la pynpaw kumne “Ha phi ki khun ki ksiew I Pahep Rabon Sing, nga phla ba ka bor ka mynsiem ia nga (Soso Tham) ban thoh ki jingthoh ba radbah ka dei baroh na I parad jong phi, u nonghikai barim jong ngi” Ki kot I Parad ki kynthup ia ka Kitab Phawar, Ka Niam Khein - Niam shat ki Khun Khasi ha ki por barim kumba 130 (shispah laiphew snem) mynshwa. Nga sngew ban ai mynsiem ia I Bah Kitbor W. Nongrum ba in nang iaid shakhmat ban pynroi ia ka thoh ka tar ha ka Ktuen Khasi kahmtam ia ki Poitri kiba I la nang pynmih na ka por sha ka por. Kane ka Poitri kan long ka nongrim ia ka ban pule ban tip kumno u Khasi u la riewspah ha ka thoh ka tar naduh ka por hyndai ha kaba dang tang u Khulom sner u lah ban buh ia ki thup jingtip baroh.

**Tarik: 28th June 2004.**

**W. L. Lyngdoh**



## **KATTO KATNE SHAPHANG**

### **U RABON SINGH KHARSUKA**

La kha ia u Rabon Singh Kharsuka ha Mawmluh kumba ha ka snem 1840. La jer la thoh ia u ha kane ka jaka.

U la ioh-lad ban leit pule ha ka Skul Mission ha Nongsawlia haduh ba un da pyndep ia ka Minor Examination.

Ha ka snem 1864 la sdang pynkynriah noh ia ka Sor na Sohra sha Shillong. Ha kata ka por la donkam briew kiba nang kot nang sla ban trei ha ka kam Ophis ha Shillong. Kumta u Rabon Singh u la wan kiew sha Shillong bad ioh rung kam ha ka iing Shon Kot jong ka Sorkar. Ka dei ha kata ka por ba u dang shong trei kam ha Shillong ba u la ioh ka jingshem mynsiem bad u la kylla Khristan.

U la iapoikha bad i Riange Lyngdoh Bu-am. Ki don ha ka Balang Mawkhar (Calvinistic Methodist Mission). U Rabon bad i Riange ki la im ka jingim Khristan kaba riewblei bad shitrhem ia ka Niam bad ha ka Kam Balang baroh.

Ka jingkitkhia u Rabon Singh ia ka Kam U Blei ka la pynlong ia ki Mishoneri ban khroh ia u ban iehnoh ia ka Kam Sorkar na ka iing Shon Kot bad leit trei noh ia ka Kam Nonghikai Skul sha la shnong ha Mawmluh. Haden ba u la iehnoh ia ka kam Sorkar u la leit phai sha la shnong ban hikai skul bad i Menkmie jong u. Wat ki Sahep Mishoneri ruh kim lah khlem da iaroh bad pyrto ia ka jinglen lade jong u ban iehnoh ia ka kam Sorkar ba heh tulop da kaba leit long Nonghikai sha shnong ha ka tulop kaba kham rit. Nalor ka kam hikai skul u la kitkhia ruh ban pynroi ia ka jingnang jingtip shaphang ka Niam Khristan.

Wat la u long uba kitkhia ha ka Niam Khristan, pynban u kdat ruh ia ka jingmut jingpyrkhat jong u ban wad ban tip ia ka tynrai jong ka niam ka rukom u Khasi. U la pynshitom ialade da kaba kylli pyrthew, iakren ia khana, ia syllok bad ki tymmen ki san ban wad ban tih shaphang ka tynrai jong ka niam ka rukom u Khasi. Kane ka jingtrei shitom jong u da ka mon ka la pynlah ia u ban sei bad pynmih pyrthei ha ki jingthoh jingtar.

Ngin shem ba u la ia shim bynta ban pynroi ia ka thoh ka tar lyngba ki jingthoh ba kordor kiba la pynpaw pyrthei ha ki Kot-Khubor barim bad ha ki kot jong u hi.

Shaphang 'Ka Kyndiah Sang' u la pynmih ha ka Kot Khubor Khasi kaba nyngkong ch - "*U Nongkit Khubor*" (Kylla Lyngkot 1893), shaphang "Ka Niam Khasi" ha kane hi ka Kot Khubor (nاده u Risaw 1893 ter ter); "shaphang ka Jingduwai knia" ha ka Kot Khubor U Hormurai Diengdoh, "*U Khasi Mynta*" (Risaw 1897); "Ka Por Synrai" ha kane hi ka Kot Khubor (3 dkhoh ka Poitri) (Nailar 1902). "Shaphang ka Laitkynsew" ha ka Kot Khubor "*U Nongialam Katholik*" (Jymmang 1903). Ia kine ki jingthoh "Ka Jingduwai Knia", "Ka Por Synrai" bad "Ka Laitkynsew" la pynmih pat da u Bro. J. Bacchiarello ha ka kot, "*Ki Dienjat Jong Ki Longshuwa*" (1930).

U Rabon Singh u la iohi ia ka jingdonkam ha ka Ri ba dei ban buh ha ka jingthoh jingtar ia kiei kiei kiba u lah ban lum jingtip shaphang ka Matti jong U Longshuwa Manshuwa. Kum u Khraw-Pyrkhat bad kum u briew ba-iar-jingmut um hun ban shong kli kti, kumta u wad u tih ia ka Niam ka rukom u Khasi. Nalor kine u la pynmih ha ki kot Khubor, u la pynmih sa kiwei pat ki jingthoh shaphang ka niam ka rukom u Khasi ha ka kot - **Ka Kitab Niam Kheif Ki Khasi.**

Kane ka jingtrei jong u ha kaba u la wad la tih shitom bad buh ia ki ha ka jingthoh jingtar ka la ai mynsiem ia kiwei pat ki nongthoh ba hadien ban nang wad nang tih kham bniah shaphang ka tynrai ka niam ka rukom u Khasi.

U Rabon Singh u la pynmih sa kawei ka kot kaba u la jer kyrteng - *Ka Kitab Jingphawar*. Ia kane ka Kot u la pynmih ha ka por ba u don ha Mawmluh. Ha kane ka kot nalog ki Phawar u la pyniasoh ruh ia ki katto katne ki bynta ba iadei ha ka niam ka rukom bad ki jingiathuhkhana puriskam jong u Khasi. Ka jingphawar u Khasi ka long kaba la ju don naduh mynbarim ha kane ka Ri jong ngi baroh kawei. Katno ka long kaba sngewtynnad shibun lada ngi lah ban iohsngew ne sngapkai ia uno uno u nongphawar uba nang bha. Ka jingphawar ka don ha ka iasiat iathong bad ka shad ka kmen; haba ring maw ring dieng, haba ioh mrad ioh mreng, haba thaw iing thaw sem lane haba shongkai biria. U rang phawar u dei barobor uba proh jabieng bad uba iar jingmut jingpyrkhat.

Ha ka snem 1905, une u Nongthoh u la sei biang ki Jingthoh ha ka dur ki Shithi ha ka Kot Khubor, "*U Nongpynim*" (Nailur 1905); kum kine, "*U Lap Sobra*", "*Ki Hurjem*", "*U Sohlapuiat*" bad "*Ka Jingiasiat*".

Ha ka snem 1907, u la ai shuh shuh ki Jingthoh ha "*U Nongphira*" kiba la ai jingmyntoi ia ki nongpule, kum kine, "*U Lum Iawpaw*" bad "*Sohniamtra*" (Jylliew 1907), "*Ka Dawai Jyrhoh*" (Naitung 1907). Ha kaba kut jong kine ki jingthoh u da buh dak R. S. lane R. S. S.

Ha ka 15 tarik u Rymphang 1908, u Rabon Singh u la pynmih sa kawei pat ka kot, **Ka Jingiathuh-khana Puriskam**. Ha kane ka kot u la buh tang ki Jingiathuh-khana puriskam jong ki tymmen Khasi hyndai. U ong ba ki tymmen hyndai ha kane ka Ri jong ngi ki ju iasngewtynnad ne sngewbha shibun ban iathuhkhana ha ki por mynmiet ha kaba ki khynnah ruh ki ia shahshkor bha. Kine ki jingiathuhkhana ki pynsngewtynnad, ki pynmyllen bad ki pynpeitmat ban iohsngew naduh basdang haduh bakut. Teng teng haba hap ki jingiathuhkhana kiba sngewthamula katno ki sngewbha bad ki iarkhie shaw-shi-shaw. Wat la u nongiathuhkhana u la sngewbtai, hynrei ki nongsngap ki pynbor ia u ban iathuh pyndep. Kine ki jait jingiathuhkhana ki pynmyntoi ia ki nongsngap bad nalog-kata, ki pynsian ki pynshemphang ia kiba bun.

Kane ka kot\_ **Ka Jingiathuhkhana Puriskam** jong u Rabon Singh ka la ai mynsiem bad ai nongrim ia kiwei ki Nongthoh kiba hadien ban pynwan ha ki dur ki Poitri, ki Drama ne Jingiathuhkhana. Kita ki long kum kine\_ *'Ka Nam' bad 'Ka Bria U Bieit'* ki Poitri u Myllung Soso Tham. *'Ka Diengheng'* ka Poitri u Dr Homiwell Lyngdoh Nonglait, *'Ka Tiewlarun'* ka drama u S. J. Duncan bad *'U Baieit Donshkor'* ka drama u Dewi Sing Khongdup bad *'Ka Saia Nongum'* ka Poitri u Victor G. Bareh, *'Ka Saia Nongum'* ka Poitri u K. W. Nongrum; *'U Bieit bad ka Khun u Putsha'* ka Novel u K. W. Nongrum bad *'Hima Jingieit Jong Nga'* - ka Poitri u K. W. Nongrum.

Ki khun u Rabon Singh bad i Rianguwe ki long U Rolip Singh, i Lilamon, i Rilamon, i Drilamon, i Wilamon bad i Eltnoris. Ki ksiew pat ki long kine: Na u Rolip Singh \_ U Nor, i Brian, U Emerald, i Signora. i Baliw. Na i Shilamon \_ U Gromelyn, u Pastor Harlin, u Dr. Toberlin, i Rosel Na i Lalamon\_ I Bles, i Res, u Coral Sweet. Na i Rilamon\_ I Habila, i Elsiba, u Sardony, u Mohun, u Onix. Na i Eltnoris (Khun khadduh)\_ U W. Oswaldton, i Tilbila, i Diwtinola, u A-Martion, i Klestinola, u Lastlarton, i Fair Beaula bad u Lunningstar. Ia ki kot barim jong une u nongthoh la shon bad pynnih biang da i Fair Beaula Lyngdoh iba shong basah ha Mawkhar, Shillong.

Kumba ia long lem ki rangbah Khasi ha kato ka por, la ong ba u Rabon Singh u ju spong ju boh bad u ju dih da ka tang, duma. I ha ka kren ka khana u long uba nang bha ban bria dei por. I ha u sngew sammut, u ju kren ne jubab ha ka ktien phawar ia ki kur ki kha ne ki lok ki jor. Tang ki Nong Sohra ki ju tharai ba u kren mynthei haba u jubab da ki ktien phawar hynrei hadien ynda u la batai ki sa ia risa shaw. U ju sngewtynnad ruh ban ia bam sngewbha bad la ki khun ki kti shi-üing shi-sem. U ju sneng ju kraw ia ki bad u ju sngewtynnad ruh ban iathuhkhana puriskam bad ia kiwei de ki jingia.

Wat la u Rabon Singh u la long Khristan naduh ba u dang samla hynrei u don pat ka jingangnud ban pynneh pynsah ia ki dustur ki riti bad ban buh ruh ha ka jingthoh ia ka Niam ka rukom u Khasi ioh ki jah ki dam noh khlem jingthoh jingtar.

Ngı angewngah sngew bawm bad sngew pyrsad u ong u rangbah ba u long uwai na ki Nongmaw Lynti ba-radbah ba ka thoh ka tar Khasi. Ka jingshu kham bad ka jing ohi jngat jong u buh buh ia ki Matu ba kor der jong u Longshuwa man shuwa ha ka thoh ka tar Khasi ka la nang abor bad pyrsad mynsiem ha kiba bun ki Nongthoh kot ba hadien. U la long shisha u Nongseng ia ki Nongrim ba skheni jong ka Pyrkhat ka Pyrdaw u Khasi

Ngan buh hangne ia ka jingphla jong kine ki Rangbah ba ki khun ki ksiew jong u Rabon Singh. Ha ka Jingpriud phang ka kot, **“Ka Jingtathulkhana Puriskam”**, U Oswaldton Lyngdoh, (u khur. Ksiew jong u Rabon Singh) u thoh ba u Mondon Barch u ong kumne “Ngam lah ban sngewthuh ia i Parad jong phi, ba u buw na Mawmluh ha kaba dang kum kato ka por ba in phoh-niew ban thoh kot thoh sla” Nangta u Sahap J. Ceredig Evans u ong, “U lok barim jong nga u Babu Rabon Singh” Sa u Soso Tham u ong pat\_”Nga kynmaw bad ngan phla ba ka bor ka mynsiem jong nea dei i Parad jong phi.”

U Dr. R. S. Lyngdoh pat u thoh kumne “....ngı shem ba u Pahep Rabon Singh um long tang u Nonghikai ba-nang, u Tymmen Basan bahok, u rang Khasi nylla bad u Nongthoh ba-khraw, hynrei u long ruh u Khraw Pyrkhat Khraw Jutang, u Lyngwiar Pyrkhat jong ka Jaidbynriew Khasi.”

U Babu Rabon Singh Kharsuka u la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka 16 tarik u Naiwieng (November) 1910. La tep ia unc u Rangbah ha Mawmluh bad u Mot jong u u don hajan ka jing kaba u ju shong ju sah.

*Kibor W. Nongrum,  
Nongthoh.*

Ia ka jingthoh ba kham buah shaphang u Rabon Singh Kharsuka phi lah ban pule ruh na ka kot, **Ki Nongthoh Kot Khasi** \_ Bynta-I (1982- da u K. W Nongrum) & **“Ka Jimgim i Parad Rabon Singh”** (1981-- da u W Lunningstar Lyngdoh).

## KA SHATAI

### KA TIEWLARUN

I

#### JINGDUM SHA JINGSHAI

Ha por hyndai la don jingta,  
Ka jingapthiem kaba jui bha,  
Dei ha ki shrong khap Ri synteng,  
Kaba dang sab Khua-Pateng,

Ha jingapthiem ka sai nephang,  
Lumng ki sem khyrdap ki khang,  
Semar bym don bashong basah,  
Jingap babun dang ka kiah

Hynrei U Blei U leh phylla,  
Ba na ki nongshong shnong hangta,  
Sah sa arngut ba sdang samla,  
Kita ki dei ba shupara

**U Het** hynmen ban long nongbsa,  
**Shatai** kyrteng jong ka para;  
Ki sah khunswet tang shupara,  
Ba la khlad noh ki Kmie ki Kpa.

**U Het** wat la u dang samla,  
Hynrei u long uba sian bha;  
U lum u lang ka mar mata,  
B'la ieh kumto da Kmie da Kpa

U lum u lang ki mar mata,  
Jingri jingdub ba la sakma  
Ym tang n'la iing u lum u lang,  
Hynrei jong ba ha iing lum lang.

Jingri jingdub ki mar mata,  
Ki la bun bha haduh katta;  
La khia shisha ban peit sumar,  
Wat dang samla u hap ban ksar.

Kyndong u ri sumar Para,  
Pynieit ia ka ba kan sngewbha;  
Tang bad ka hi im suk kynjai,  
U ju pynkmen ban lait khuslai.

Ki im suk ki im saiñ arngut,  
Namar ym don ba wan pynthut;  
Hapdeng ka bam ka dih pahuh,  
Mynsiem palci ka khmat ka phuh.

Ia la Para u ai mon bha,  
U kwah ba kan im suk sngewbha;  
Kan nym sngewblaw ne sngewkhunswet,  
Ia ba la jia u ju pynklet.



Kam ju mih jngai na la rympei,  
Ka lyer u slap ia ka kim dei;  
Ka peit sumar tang ia ka üing,  
Ka sar pynkhuid, ka sait ka khlieng.

U Het b'u ieit ia la para,  
Um ieh um jngai ia ka ban da;  
U tieng artad ia ki runar,  
Ioh ki lute ka spah hajar.

Ka üing ka sem u hap peit lang,  
Hajan jingri u beh bam phlang;  
Hajan u trei u rep u riang,  
Khnanng ba kiei kiei kin biang.



II

**JINGSHAI SHA JINGSHIT**

Kumta ki iaid ki sngi ki ia,  
Ki suk ki saiñ tang shipara;  
U Het nang san u nang Rangbah,  
Jingmut nang proh, ka met ka ksah.

Shatai kumjuh nang ih samla,  
Ka met ka plong ilub samla;  
Jingmut pyrkhat ka la nang proh,  
Kam iing kam sem ka peit baroh.

Ynda ka shnong la i-kynjai,  
Kiba nabar ki la wankai;  
Khnanng ban myllen bad ia shongshngaiñ,  
Nongtrei u buh ban suk treikam.

Mynsiem u Het katno sngewkmen,  
Ba para ka ieit i'u hynmen;  
Ka tip burom ka tip akor,  
Ktien sneng hynmen ka sngap ñiewkor.

Ynda ka iing ka sem i-shngaiñ,  
U ieh shakri ba kin synran;  
Para kan shong kan ap ka iing,  
Kan shet kan tiew, kan sait kan khlieng.

**U Het kum Khun Phrangsngi ka üing,  
U kwah pynroi jingdon ha üing;  
Um hun ban trei Lyngkha hajan,  
Mynsngi sha jngai ka rep pynsan.**

**Haba ka rep ka riang la bha,  
Katno phuhmut phuhmat sngewbha;  
Ia ka para u ju khana,  
Ka rep ka riang ka roi manbha.**

**Kumjuh Shatai katno sngewkmen,  
Khubor ka sngew na u hynmen;  
Ka ruh ka kwah ban leit khmih kai,  
Ia jaka rep lyngkha sha jngai.**

**Hynmen um nud pyndaw ia ka,  
U kwah ialam kan kmen sngewbha;  
Kawei ruh b'la shu shong üing sah,  
Ka dei ban i ki lum ki wah.**

**Shatai katno ka dap jingkmen,  
Ta mih na üing kum 'si set sem;  
Ka o iohi jingitynnad,  
Mariang kjat-sngi rong-ksiar ka shat.**

Na lum sha them Wahduid ki tuid,  
Dohkha barit ki jngi laitluid;  
Ki khriang wahduid tara kyn-ud,  
Ki kshaid rymphai ki noh ki tuid.

Sla dieng sla siej ki khiih kaweh,  
'Er batemon shata ka beh;  
Mynsiem Shatai katno kyndeh,  
Ha Madan phlang ka ïaid march.

Katno ithiang 'tiewlum, 'tiewdieng,  
Ba ki pynmih iwbihi suhsieng;  
Ka i mrad-rit bad sim bunjait,  
Ia ki peit ieit ka sngew-jah-thait.

Bad har rukom 'iohsngew ki sur,  
Na bun ki sim ba pah dondur,  
Ka sngew ruh sur na sla ki dieng,  
Khamtam ka sur ki ñiangkongwieng.

Meingi mynsngi ka shit kyrang,  
U soh symbai ban ih ka syang;  
Ki mrad sha krem sha thliew ki rieh,  
Don pat ba ngam ha um ha ktieh.

Ba im ha jingtyrkhong wad um,  
Tang ioh ban dih katno sngewhun;  
Ki sim sla-dieng ki dem rieh-tngen,  
Bynriew ha trep, trai dieng myllen.

Shatai ruh la ka trei khlem ksar,  
Jingthait jingjrem ka met ka par;  
Ka sngew-tyrkhong ba shit ka sngi,  
Imat bym mlien shah lyer shah sngi.

Ryndang tyrkhong kam sngew-lah-shah,  
Ka syep ka ñiad da jaiñ kyrshah;  
Ka sdang ban wad um-dih n'u klong,  
Phewse u klong u shong khongpong.

U Het u ong um-dih la lut,  
Ba u tyrkhong u kum dih lut;  
"Koit koit, ap Hep ngan leit wad um,  
Ba phin ioh dih, phin sa sngewhun."

Ban leit tong um u rah u klong,  
Ym dei najan sha kham kyndong;  
Sawdong lyngkha ka um kam shong,  
Namar ka dei jaka tyrkhong.

U leit sha khmat da jingkyrmen,  
Ka um un lap, para kan kmen;  
Phewse ba dei por rang por rkhiang,  
Jaka shong-um ka tyrkhong riang.

Shatai bapli ka shong tyrkhong,  
Ka rieh trai dieng haba kyndong;  
Ka nguid umbiah, ka ap kyrmen,  
Slem jlang ka ap khlem jingkyrmen.

Da jew mynsiem hynmen wan phai,  
Daei pat keiñ Para un ai;  
Khlek wan shat ha baiaid lynti,  
Ba don ka um ha ki sylli.

Kumta u pam wei ar tylli,  
Shisha ka um ka don ha ki;  
U pam bad bah bun ki sylli,  
U klong thylli u rah ha kti.

Shatai tang i ba wan hynmen,  
Mynsiem kyndeh da ka jingkmnen;  
Ka khmat ka phai sh'u klong rah um,  
Kan dih pynlut ha ban da hun.

Phewse hynmen ia ka u ong\_  
“Ko Hep, jaka sawdong tyrkhong;  
Tang tiak ruh em ngam ioh tong um,  
Ba phin ioh dih ka don ka um.”

“Kano Bah! Kano Bah! ka ong,  
Namar palat ka jingtyrkhong;  
U pam shipung n’uwei sylli,  
“Phin dih em Hep, ka um sylli ?”

“To to phi Bah, ngan dih ka biang,  
Tang ba ngan tngen kan jah jingsliang;  
Ka dih shi pung ka um sylli,  
Nangta u pam kham bun tylli.

Khun Bseiñ balung sha kpoh i rung,  
Khlem thut i tuid na um ki pung;  
U bret ki pung bym shym don um,  
U ai kan dih tang ba don um.

Bapli Para ka dih lut phoiñ,  
Haduh ba kan da ngiah hi shoiñ;  
Ka jingbymtip ia bseiñ b’la nguid,  
Ka dih pynhun kum um ba-khuid.



III

**JINGSHIT SHA JINGDUM**

Ki sngi ki ia ki la nang iaid,  
Shatai sngewtlot, sngewswai, shoh thait;  
Khamtam hadien ki lai-saw bnai,  
Ka met nang ring, nang tlot, nang swai.

Kam nang batai kam nang iathuh,  
Ka pang aüu kam lah sngewthuh;  
Ban trei kam lah ka sngew-jaituh,  
Kum nongarmet lada peit thuh.

Ka kpoh nangheh, nangheh, nangheh,  
Ban iaid ban ieng ka thait, kam neh;  
Ka shoh samthiah kumba jliah thlen,  
Kam treh shongkai kam ia myllen.

Ym tang ma ka hynrei hynmen,  
Ki sah lyngngoh, kim nang ia kren;  
Hynmen mut sniew ioh ba ka kun,  
Jingat ka kpoh ioh ka seng khun.

Para b'u ieit da thep mynsiem,  
Ioh ka runar wat la shong iing;  
Ioh shoh jingieit iano iano,  
Ne ioh thombor uno uno.



U khroh u kjor kylli pyrthew,  
Ha u jar jar ba kan pynsngew;  
Un nym bitar kan iathuh hok,  
Kam long babha shukor ban thok.

Para ka iam da jingkyndeh,  
Mynsiem ka khih la kum ba peh;  
Ummat ba lang kam lah ban set,  
Kum'lap-lyiur ki tuid jaw stet.

Ynda ka jingkyndeh la jah,  
Ka ñiad ummat ba dang jaw sah;  
Ha u hynmen ka phla shisha,  
Kam ju pynlah b'u sneng jingbha.

Ka iathuh hok bym don samla,  
Ne u rangbah ban leh kumta;  
Ban poi h'uta u pud poikha,  
Ne ban seng khun khlem u men-kpa.

Wat la para ka phla markhmat,  
Hynmen sah dum jingmut pyrkhat;  
U artatien ioh don riew-sniw,  
Ha por b'u ieh ia ka wei-briew.

Hynmen mynsiem um suk jingmut,  
Un thap narieh i'u ba pynthuh;  
U leh mynleh ban leit lyngkha,  
Phewse u rieh ban lap shisha.

“Sien peit para u khie bitar,  
Synei kylla ka im synlar;  
Kam ïaid kam ïeng, ka dem jingthiah,  
Ka tlot ka swai, ka bam ka ngiah.

Narieh u i ka thiah lyngngai,  
Ummat ka tuid ka i-khuslai;  
Kam khiih kam ksar dur-khmat ka jngem,  
Ri jingphoh-sniew imat ka shem.

Tang shiphang hi, Hynmen ïohi,  
U sdang iapler, u pyneh hi;  
B'u i tyngkreiñ shyntur jong ka,  
U mih u bseiñ ba i-ngiew bha.

Marwei u kren\_ “Pleng dei u bseiñ,  
Ha kpoh i Hep ba nga ñiewbeiñ;”  
Ka jingkyrmaw ha u ka wan  
Ka dih Khun Bseiñ Sylli b'u pam.

Mar kumta hi da wait b'u bat,  
I'u bseiñ lyngkhot u pam u mait;  
Ha khoh leit bret bseiñ iap b'u shun,  
Trai kper dyngkhong ka Tiewlaru.

U da bynthiew i'u bseiñ kynsha,  
B'u pynshitom ia ka Para;  
Katto ka briew kan sa eh-rngiew,  
B'u ioh pyniap i'u mrad ba sniew

Iang pot ha ung shiew dieng shiew theh,  
Jingbam por miet u shet u khreh;  
U peit para dang thiah lyngngai,  
U hun u suk b'la jah khuslai.

La bun ki sngi sah ha um dum,  
U nang tharai riawnsniew nongshun;  
Hapdeng jinglong khunswet arngut,  
Jingja lyngshop bad khua jingmut.

U da kyrmen ia la Para,  
Ba kan koit noh naduh kata;  
Kin um 'hi h krat ha suk i a sañ,  
Jingkmien hadien ha ki kan wan.

Mynmiet **Shatai** ka kyndit thret,  
Bad joit ka khie halor jingthiah;  
Wei-briew ka kren\_ “Nga sngew khiah krat,  
Nga la sngewsting ka met ka phad.”

**U Het** ka shem ha kamra shet,  
Ka ja, jyntah u la dep shet;  
Ha u iathuh ba ka la koit,  
Jingpang baban la kumba loit.

Rymmuiñ u wiat sha ka u phai,  
Ka ja u khat, kin sa shongkai;  
Ka bam ka ja ha ban da kdang,  
Wat don jingwit ha u ryngdang.

Ia la Hynmen ka da iaroh,  
B’u nang ban shet ka ja ka doh;  
Ne tip ba la sngewkhlaiñ ka met,  
Ar-pliang ka bam ka sa leit thet.

Ynda dep bam ki sa shongkai,  
U iathuh lut ba dang shu jia;  
U ong kam dei ban pyrkhat shuh,  
U la pyniap, jingsniew la duh.

U pynkynmaw jungia ka dei,  
Por ba dang dih um na Sylli;  
Imat khun bseiñ ka kum dih lang,  
Ba tang dep dih, ud pang ryndang.

Khun bseiñ ha kpoh nang heh nang plung,  
Jingpang la kum ba pun khunlung;  
Na ka Para u kloī pan-map,  
Ia jingbakla kum batai stad.

Ia la Hynmen ka kdup, ryngkat,  
Ryngkat jingkinen jingjaw-ummat;  
Nangta ia ka u sneng u kraw,  
Ioh kum bakla u pynkynmaw.

Ba ynda phuh *ka Tienlarun*,  
Syntiew phylla ba-phuh i-hun;  
Ba da lei lei kam bit leit kheit,  
Ioh thar *shyeng bseiñ* don bih kum prek.

**Shatai** jingsneng Hynmen kohnguh,  
Ka tip shyeng bseiñ kin thar kin suh;  
Lada ym biang ka tah dawai,  
Ka met kan troiñ, jingum kan wai.

U Het u bteng ka leit lyngkha,  
Ka ũng ka sem kan ap Para;  
U da sngewhun b'u sneng ia ka,  
Ioh jinglong-briew poi jingbakla.

Kawci hi ruh ba ka kohnguh,  
Kumba u icit, kyrmen kam duh;  
U sien syntiew shisha ia ka,  
Ba tang ma ka marwei Para.

Kumba jingthung ki don aiom,  
Ki phuh syntiew ki sei ki rong;  
*Ka Tiewlarun* ruh la dei por,  
Ka phuh syntiew la kum ka khor.

Kata ka sngi hapoh lyngkha,  
Hynmen kynmaw ia la Para;  
Kynsan ka wait na sping ka lait,  
Sangeh trei kam, ka wait pyndait.

U don jingmut ban wan phet kloï,  
Tang dep ka phang ba u tep shoi;  
U mut tang poi un sum un sleh,  
Phewse ka kam ka sah ban leh.

Na ung Shatai ka phai trai kper,  
Ka i syntiew ba phuh i-pher,  
U don ka rong ba pynshoh bicit,  
Dei *Tiewlarun* ban peit i iet.

Ka dang kynmaw ka jingmaham,  
Hynmen b'u ong kam dei ban jan,  
Ban kheit ka *Tiewlarun* trai kper,  
Ioh thar shyieng bsein kan pynsuh-jer

Phewse kynto dawjot dawrem,  
Kam sngap maham jong u Hynmen,  
Syntiew shohrong u khring ia ka,  
Ka ong- ba kan iad sumar bha

Ka da sumar shuwa ban jam,  
Ka kynjoh kh eit syntiew najan;  
Dei por dang kdiah syntiew baphuh,  
Shyieng bsein ki thar ba ka kum ih.

Ym tang katta, sa shi~~ang~~ang kjat,  
Ka uih shyieng bsein hata arwat;  
Ka kdiah de tdut ia u *syntiew*,  
Ki kjat la btiar kam sngew-tip-briew.

Jar la katta, ka par suki,  
Ia u syntiew ka bat ha kti;  
Ka poi ha iing khlem lap sngewthuh,  
Ka suh ka btiar kam tip briew shuh.

Syntiew tynsat halor tyndai,  
Ka kiew jingthiah ba ring ka swai;  
Kam nang pyrkhat katno jynjar,  
Ka thiah de khop ka ud ba thar.

Hynmen poi iing ynda la dum,  
U don jingmut ban khuid un sum;  
Ka iing khlem ding ka dum kynjah,  
Don ding tang sem nongtrei ba sah.

U khot Para balei shong dum,  
Kan shiew ka ding kan tiew ka um;  
Hynrei kam thie ka sngap jar jar,  
Namar um tip ba ka jynjar.

Dei tad ynda u la tbeh ding,  
U shem u khiew thylli dpei ding;  
Katba Para pat ha jingthiah,  
“Hep! Hep! phi sngew kumno phi thiah ?”



Kam kren, ka sngap, ka jaw ummat,  
 Ka dem, sha u kam mud phai khmat.  
 Dei tad Hynmen ba khmat u phai,  
 U i *Tiewlarun* ha tyndai

U lynnaiar khang, ka kyndat thret,  
 "U *Tiewlarun*, mano ba kheit?"  
 "Map Bah, nga kheit, shyieng bsein ki thai,"  
 Ka iam, nangta ka sngap noh jar

I Hynmen bapli bvm kot pyrkhat,  
 Ban thar shyieng bsein sumar la jwat,  
 La dei ban wad u nang u stad,  
 Lade pyrkhat la kut ki lad.

Hynmen u shu lynnaiar marwei,  
 "Waw! ngan nai um shuh ha pyrthet,  
 Kat kane mo ka kheit burom,  
 Ba i la leh ha la ka mon "

"Bapli i Hep um rat um shuh,  
 Pyrthet la dum, jynjar kynduh,  
 Hato bit ngan pyniap tadé.  
 Em, em! ngam shlan ban leh kane.

**"Hato ngan leh kumno ?" u dem,  
U shong pyrkhat ia la jingshem;  
Ummat ki tuid ka ariang ngab,  
U sngap, slem jlang u shong pyrkhat.**

**Jingmut pyrkhat hadien ka mih,  
U shet u tiaw, khreh bam khreh dih;  
U bam lade u ai para,  
Peit ieit Para ba kan sngewbha.**

**Bym suh bym thar ka ñiad ummat,  
Shipor arpor para leit khmat;  
Katba hynmen shimiet iashai,  
U khia jingmut ba ban khuslai**

**Naduh ba wan ka jingiap-them,  
Hynmen ia la para pynkmen;  
Kim da khuslai wat long khunswet,  
Hynrei mynta jingim pyrdet.**

**Shatai hapdeng ka jingthiah pang,  
Sngew kyn-ih syiar naduh basdang;  
Ka sngew kyndiang ki ñiangkynjah,  
Ka step ka wan ka miet ka jah.**

Lyngktop ka thiah kam long ban ñaid,  
Ka suh ka btiar, ki kjat ki at;  
Ka snam bajngut ka par ki thied,  
Ka met ka phad ka sdang ban siep.

Meingi lyndet ki lum ka kyan,  
I'u lyoh ba rben kam lah ban ksam;  
Mariang ka jngut kumba leh diaw,  
Sim step bakhriat kim rwai kim siaw.

Jingieit u Het ia la Para,  
Ym lah buh dor, da ksiar tyngka;  
Na ka bynta la ka Para,  
Jingim lajong u nud ban pha.

U ñutdur beit ba ka para,  
Kan nym im shuh u da thikna;  
Um lah ban peit haba kan ñap,  
Un phet shwa ba jingiap kan lap.

U antad ba jingim jong ka,  
Kan wai sa tang da ki kynta;  
“Hep sa bam hi katba dang im,”  
- U buh jingbam b'la shet, ba -im.

U sei ki jaiñ, ka khor ka khriam,  
Ka ksiar, rupa kumba kan riam;  
U thad u wah hapoh kamra,  
Pisa tyngka buh lang hangta.

U mih shabar, shakri phah noh,  
Kin sa wad kam shawei u khroh;  
Bapli, ka daw aü kim tip,  
U trai u leh katba sngewbit.

Ummat ki jaw ha arliang ngab,  
Dohnud ka pait, arliang ka kad;  
U pyllait lan masi ki blang,  
Kin tip hi la jingim h'u phlang.

I'u ksew, ka miaw, u buh ka bam,  
Ki sniang ki syiar u theh jingbam;  
U plie kyrdan, u plie ka sem,  
Kin wad ka bam bad jaka dem.

Ha dpei u buh diengmet banhem,  
U sliew ka ding kan ikiew ka tdem;  
Kan syaid nongpang, ka üing kam pjah,  
Ba peit nabar kam dei üing jah.

Para nator jingthiah shu peit,  
Ka kynmaw lut ki por b'la leit;  
Ki tiar ki tar ba buh sawdong,  
Aïu ki mut kam nud ban ong.

Ka sngewthuh shai jingim kan wai,  
Jingbtiar ka par kam nang batai;  
Ka jingtamsneng haba pyrkhat,  
Ka shu peit liep bad jawummat.

Hynmen u phong da jaiñ syrdep,  
Luta, u klong, u dpei u thep;  
Duwai b'U Blei Un khmih para,  
U nguh u dem, u doh ia ka.

“Ko Hep baieit, to thiah palei,  
Jingiap kan lap, to thiah marwei;  
Nga la pynbiang nadong shadong,  
Ngan long pukir sha Dkhar ngan shong.”

Para bapli, Hynmen kan duh,  
Ka iam pangnud, um treh sngap shuh;  
Ki kjat nang btiar, jingat nangpur,  
Ka jingring-tlot nangjur nangjur.

IV

**JINGDUM SHA JINGSAID**

Ha kita ki shisngi arangi;  
Mariang ka khluut ba shis ka sngi;  
Ki sim ki doh, ki mrad ki mreng,  
Ha jaka dum ki shong rich-tngen.

Shatai ha jingthiah pang ka ud,  
Shi bynta i'u hynmen, sahnud;  
Ka met ka tlot jingbtar ka ban,  
Kam thngan wat la pahuh ka bam.

Shatai haba duna jingpang,  
Ka phai sh'U Blei ka dwai na sdang;  
Panmap ia la ki jingbakla,  
Ba jingim briew don ka duna.

Kynmaw jingsneng jong hynmen,  
Ba ka saidlah jingsniew ka shem;  
Ka tip b'U Blei U map-ei,  
Ka da kyrmen b'Un i-synei.

Ka pdiang ia la ka jingbakla,  
Mynsiem pynhun ba ka la phla;  
Wat la ka im hangta marwei,  
Ka hun ban iap ha kti U Blei.

B'U Blei dang iet in ka Shatet,  
Kan im ne lap, por kan batat;  
Ka jia b'u wei u Syiem Samit,  
Ryngkat u wan beh-mrad ahitai.

Uta u Syiem ryngkat Nongbud,  
Ban ioh mrad khlaw kylleng ki thud;  
Ynda la poi hajan shnong briew,  
Shiang um haduh ba um tip-briew.

Baroh klong-um ki la thylli,  
Ki dih ia-iaid ba thang ka engi;  
Ki da kyrmen ioh um na phud,  
Na umpohliew ne um ba-tuid.

Lyngkha u Het ki iaid lynti,  
Haba Shatai dih um sylli;  
Sawdong lyngkha jaka tyrkhong,  
Ban ioh um-dih sha jngai hap tong.

U Syiem b'u la tyrkhong palat,  
U ong nongbud ba kin thawlad;  
Sawdong wad um nongbud bapli,  
Hynrei wanphai ki klong thylli.

U Syiem u ong 'lordieng kin kiew,  
Ban khmih ka Wah ne Umpohliew;  
'Lordieng ki kiew ka Wah kim i;  
Tang iing tdem ding kyndiang iohi.

U Syiem u tang iohsngew khubor,  
U ong ia ki ban leit mardor;  
Bapli ryndang u la tyrkhong,  
Ap khmih lynti ka um kin tong.

Pleng jingsliang-um ktah ia baroh,  
I'u heh, i'u rit, i'u khraw, ba-poh,  
Ka um ha met ka dei ban shong,  
Lynda kumta kan ring tyrkhong.

Ki shakri Syiem ki mareh stet,  
Ki poi pynban ha iing u Het;  
Jingkhong khyrdep, ka iing kynjah,  
Tdem ding ka mih, don hi ba-sah.

Ki khot ban mih trai-iing shabar,  
Hynrei kynjah bad sngap jar jar;  
Ki iaid sawdong ban lap trai-iing,  
Kim iohi dak shakhmat shadien.



Napdeng jong ki - u peit na thliw,  
İohi kamra ba thiah ka briew;  
Kamra thaba na ka pongshai,  
Kata ka briew ka thiah lyngngai.

Kiwei ruh de ki ia peit lang,  
Ki shem ka briew kumba thiah pang;  
Sawdong jingthiah ka thaba laiñ,  
Da ksiar, rupa bad wah ki jaiñ.

Shatai na ka jinglot palat,  
Peit-liep ki khmat, khapbrip artad;  
Kiba İohi ia ka dur-khmat,  
Ka stem sniehdoh bhabriew palat.

Shakri ki klet ban pan um-dih,  
Nangta mardor ki khreh ban mih;  
S'hu Syiem samla kin leit iathuh;  
Jingshem phylla ba ki kynduh.

U Syiem u tang İohsngew khubor,  
Nongbud u wer ban leit mardor;  
İa ba-İohsngew un leit jngoh lang,  
Lade u klet tyrkhong ryndang.

U Syiem tang poi ha iing Shatai,  
U phah ban plie jingkhang ban shai;  
Jaka ban wad ka um b'u sliang,  
Phah lum ki mar ki jaiñ ba phriang.

U Syiem u tur shajan nongpang,  
Shatai ka tieng, ummat ki lang;  
Ka mut b'u dei u nonglute,  
Ki mar phah lum, jingkhang phah plie.

U peit ia ka, ma ka ia u,  
Kaci u mut kaci u thmu;  
Dur-khmat jong ka wat la ring swai;  
U shoh jingieit ia ka Shatai.

“Phi long kumno i-tlot kumne,  
Phim lah ban shong, phim lah ban khie?”  
Ia u iathuh bad jaw ummat,  
“Ba thar shyieng bseiñ ia ki pohjat.”

U peit jingthar ki dak ka kjat,  
Um i-thikna ba kan koit pat;  
U kylli pat - “Shano ki Kur?”  
Jubab ka ai ba kam don Kur.

Nongpang sdang biang ban lap ka tieng,  
Ioh u lute baroh ka iing;  
Hynrei mynsiem hiar jrut ha ka,  
B'u phah wad nongsumar ia ka.

U Syiem u kwah ba kin wanlam,  
D'u nongsumar uba stad tam;  
Nappedeng jong ki ki mih de soit,  
Ban wad ban thud i'u nongpynkoit.



V

**JINGSYAID SDANG PHYRNAI**

Nongpang ka sngew palei mynsiem,  
Haba ka tip b'u dei u Syiem;  
Ka sngew kumba da phah ki blei,  
Ia kita ba wan leh isynei.

Ki sliew ka ding khreh bam khreh dih,  
Ai bam nongpang ynda la ih;  
Khyndiat ja-jem ka taw ka mad,  
Ba-btiar, ba-tlot ka bam ka blad.

Baroh shimiet ki thiah ia peit,  
Nongpang ka ud, ki khmih ki peit;  
U Syiem ba ju thiah suk Paki,  
Hangta rot khmat peit miet bapli.

Ha sahit bneng u Bnai phyrnai,  
Ka step ka jlan ban kynjat shai;  
Lai sien u Syiar u kyrsiew thiah,  
Meingi ka kyan, sim ki padiah.

Kjat-sngi rong ksiar ka shat mariang,  
Pyrthei suiñ-bneng katno ithiang;  
U nongsumar, nongbud ki poi,  
Ba phah u Syiem banse poi klooi.

Nongpang u khmih khlem da pynlat,  
U kyrngah khlieh jingpang bajwat;  
Ba thar shyieng bseiñ lah ban iap-duh,  
U shna dawai ba sni kan duh.

U nongsumar bastad shemphang,  
Dawai kyllan ha kjat bapang;  
Shyieng bseiñ u sei pynmih baroh,  
I'u nongsumar, Syiem u iaroh.

Shatai napdeng shutom bajur,  
Ka sdang iohbor, ka sdang wandur;  
Ka met ka phad bajngem ba-at,  
Sdang jah sdang them khamtam ki kjat.

Ka dem duwai ainguh i'U Blei,  
B'U phah ki briew ban leh isynei;  
Khamtam i'u Syiem ba kloï iarap,  
I'u nongsumar shemphang bastad.

Ummat jingkmien ki lang ka khmat,  
Ka peiz i'u Syiem pyndem ñiuh-mat;  
Tang ar ki sngi ka sngew khuah krat,  
Ka khie, ka ieng, suki ka iaid.

U Syiem i'u nongsumar batbit,  
Ainguh burom bad ai buskit;  
Nongbud sha shnong kin leit shuwa,  
U bat arngut bad u hangta.

U Syiem ia ki nongbud u btah,  
Katto katne ki sngi un sah;  
Khnanng ban peit-thuh ia ka nongpang,  
Marwei kan sah ne kin sahlang.

Hadien katto katne ki sngi,  
Ka tang dep sum ka shong syaid sngi;  
Ryngkat u Syiem ki ia-myllen,  
Ka pur khana ia la jingshem.

Kam iathuh lut ia ki jingjia,  
Dei tang bathar shyieng bseiñ bakla;  
Ha trai kper shyieng bseiñ ka iuh,  
Por ba kheit *Tiewlarun* baphuh.

Ma u ruh la jingshem iathuh,  
U wan beh mrad ryngkat nongbud;  
Dei na kaba sliang um palat,  
B'u poi wan lap hangta ryngkhat.

Na ka u tip, ka dang samla,  
Ym pat don ki bajuh ia ka;  
Kumjuh ma u u phla ha ka,  
U dei u Syiem ba dang samla.

Ynda Shatai ka la shait bha,  
Kam neh ban shong ka sngew lyng-a;  
Ka shet ka tiew, lum iing lum sem,  
Ka plie ki blang, masi na sem.

Wat la ka koit na ka jingpang,  
Man ka teng pat jaw ummat kthang;  
Ba i'u Hynmen ka kynmaw sah,  
Na iing sha jngau u phet u jah.

Ka jingleh diaw jong ka pynlong,  
I'u Syiem b'un hap kylli bad ong\_  
"Lehse phim da sngewbha ia nga\_  
La biang sumar, ngan leit noh shuwa."

"Em, em wat ong ko Syiem kumta,  
Wat ieh marwei ia nga mynta;  
Lada ieh sa ma phi ia nga,  
Ngan bud ia phi u Syiem babha."

“Kong Thei, ngam lah shongsah hangne,  
Hap peit Hima kum Syiem u Kmie;  
Nga dei ban poi iing Sad sunon,  
Kin shem jingeh lada ngam don.”

Shatai leh diaw, ka lang ummat,  
Aiu kan rai ka dang pyrkhat;  
“Kum ka khunswet ngan bud ia phi,  
Ai kam, nga kloi ban long shakri.”

“Katne phi leh ngan nym lah klet,  
Kiwei ki ieh, phi pat phim bret;  
Na jingthiah pang kum kaba iap,  
Phi wan khyllie bad kloi iarap.”

“Wat la ngam tip jingleh shawei,  
Nga shem phi Kamai Hok Pyrthei;  
Phi im iarap de ia kiwei,  
Dei ba phi don tipbriew tiplei”.

Na jingiakren u sngewthuh shai,  
Kaba shemphang ka jingiatai;  
Ka briew batip burom akor,  
Ka kren da thew kat kum ka por.



**Sniehдох balieh, rynn̄eng pdeng briew,  
Ka met ba plung, dur-khmat bhabriew;  
Dei ba la lait na jingthiah pang,  
Dur-khmat ilub, ka khring i'u rang.**



## VI JINGPHYRNAI DEI JINGIEIT BA-JANAI

U Syiena kumba la shoh jashu,  
Aiu un leh aiu u thmu;  
U shah pynphai ha 'lei-jingieit,  
Ia ka Shatai u la shoh bicit.

Jingieit samla khlem poi pyrkhath,  
Ma ka kamjuh jingieit ka shat;  
Ma u u Syiem, ma ka Khunswet,  
Jingieit janai ka shong ha Khet.

U Syiem ban jingai na ka um lah,  
U kwah ban don bad ka syndah;  
Ban ialam lang, por kam pat dei,  
Un sa shimti kum Mahadei.

Ia ka u ong un leit phai sh'wa,  
Khyndiat sngi un wan shaw ia ka;  
Uwei shakri bad ka un sah,  
Un iarap kam kat kaba shah.

Shuwa ban mih u ong artad-  
"Nga icit ia phi," u ktah dur-khmat;  
Ka wiat rymmuin, ka dem shapoh,  
U ai khublei bad khreh mih noh.

Katba u Syiem dang iaid lynti,  
Ka da peit icit kat dang iohi;  
Kynsan shijur ki sim sohphoh,  
Ha phyllaw-üing ki dem wan noh.

Ha kata hi ka por janmiet,  
Na üing u Syiem wan poi sahmiat;  
Arngut kynthei bad u shakri,  
Khnang ba Shatai myllen bad ki.

U Syiem u don jingieit janai,  
U rai poikha bad ka Shatai;  
Kum ka rukom, un phah ki ksiang,  
Kum rang-tyrwa shongkha kan biang.

Kumba jingieit ka pdiang lypa,  
Ma ka i'u Syiem ka pdiang tyrwa;  
Ka kloi ban long ka Mahadei,  
Kumba thoh shun jingieit ki blei.

Ki Ksiang ki rah khubor sh'u Syiem,  
Katno shongshit hapoh üing Syiem;  
Kiba ha-üing, Myntri, ki San,  
Wat Khun Hajar ki kmen kynsan.

Ym poi pyrkhath b'un dang ioh briew,  
Baroh ki mut un sah wei-briew;  
Haba kyrsiew ka Lei-jingieit,  
Ia *Tiewlarun* u shoh jingieit.

Ynda ka sngi ka ia la dei,  
I'u Syiem leit on sha iing kynthei;  
Rangbah b'la jied leit on kongor,  
Ha riam baphuh, ki spong da khor.

Ka iing kynthei kam i-khunswet,  
Ki shakri Syiem ka kam bynshet;  
Katno ka iing i-phuh i-phieng,  
Ka paw kumba bun ba-ha-iing.

Tang poi u Syiem bad ki Kongor,  
Ha iing kynthei ki suit ki shor;  
Katkum ka niam rukom ki leh,  
Shongkha syrdoh ba kan iaineh.

Mynsiem u Syiem bad ka Shatai,  
Katno kyndeh jingkmien sadhai;  
U Rang-bhabriew, i maiñ rangbah,  
Ka Thei kum *Tiewlarun* ka sah.

Ka i-im biang iing ka Shatai,  
Mahadei buh nongtrei byllai;  
Ka ri ka dub, ka rep ka riang,  
Kum mynshuwa ka dap ka biang.

Teng teng u Syiem bad Mahadei,  
Ki shong habar ki shong rympei;  
Ki ieh ka kam jong ka pyrthei,  
Ki dem ainguh, iaroh i'U Blei.

Ki tei ka iing basuk bakmen,  
Arngut ki shong palei myllen;  
Mawsiang jingieit, nongrim b'la seng,  
Kane baroh dei jingpyntngen.

Don lai tylli ba neh khlem jied,  
Jingngeit, Jingkyrmen bad Jingieit;  
Kaba kham khraw dei ka Jingieit,  
Pyndem, synshar da jingiaieit.

Ka por ka iaaid, ym lap sngewthuh,  
La dap shisnem ba ki ithuh;  
Shatai la dei ka por sukhka,  
Hynrei kynmaw hynmen hangta.

Shatai ka kha i khun kynthei,  
Ka jingshongshit ym tang rympei;  
Kiba ha ũng u Syiem kumjuh,  
Dur khmat u Syiem ka kmen ka phuh.

Wat la pynbiang ia la u tnga,  
Sumar biang biang ia khun ba kha;  
Hynrei Shatai kam kren i'u tnga,  
Ka shu leh-diaw, ka leh-lyng-a.

U tnga ia ka u khroh kylli,  
Ka daw aũu ka sngap mynthi;  
Ne u pynthuh aũu ia ka,  
Ne dang loh khun kam sngewkhlaiñ bha.

U Syiem u sah ha ka lyngngoh,  
U bñiah, ïai kren bad u ïai khroh;  
Khadduh haba kam lah sngap shuh,  
Jingphet Hynmen h'u tnga iathuh.

Ummat ka jaw, mynsiem ka noh,  
Ba iathuh lut jingjia baroh;  
Ka ieit -Hynmen b'la ri ia ka,  
Naduh ba ïap ki kmie ki kpa.

Ka por khynnah dei por jingkmén,  
B'la ri sumár da u Hynmén;  
Ka por samla ka por jynjar,  
Ba pun khun bseĩn, shyieng bseĩn ki thar.

Dei jingtám-sneng bad jingsait-lah,  
B'u phet Hynmén, sha jngai u jah;  
Ka poi shu pud ba jan iápduh,  
Dei Blei, i'u Syiem la pynkynduh.

U Syiem katba dang sngap ia ka,  
Katno sngewngiew ia ki jingjia;  
Ma u um lah khlem lang ummat,  
Sa i'u Kynum un hap pyrkhat.

Lada iathuh biang por h'u Syiem,  
Lehse Kynum ki la lapdien;  
Jar la katta un phah wad noh,  
Jaiĩ phong Kynum u pan baroh.

Katno Men-kmie u Syiem ka kmen,  
Jingwan Hynmén don jingkyrmen;  
Ka tip b'u Syiem uba shemphang,  
Angnud Hynmén un sa donlang.

U Syiem phah thaw da u tyngshop,  
Un sa pynriam ban pyniakop;  
Da jaiñ, ki tiar ba riam u Het,  
Khnanng b'u tang i un hap ban peit.

U bthah shakri ban leit ia wad,  
Sha ka lad ba Pukir ki ñaid;  
Tyngshop pynriam da tiar u Het,  
Kin sa pynieng lynti b'un peit.

Khlem pep pukir tyngshop kin peit,  
Ba la pynphong pynriam pynbeit;  
Lada ki shem don ba peit slem,  
Da hukum Syiem i'uta sa kem.

Kumta shakri sha Dkhar ki leit,  
Pynieng tyngshop ha lad ban peit;  
Ha sngi nyngkong ki peit ñaid beit,  
Kawei ka sngi don ba ieng khak.

Uta ba ieng u da peit-thuh,  
Ba i' u tyngshop pynriam pyrthuh;  
Jaiñspong, jaiñboh, jiangdeng pynkieng,  
Ba u ju riam kiba na iing.



Pukir u la pyrkhath lade,  
Uwei ba leh dusmon katne;  
Uba pyniap ia ka Para,  
Bad ba lute ki mar mata.

Nangta Pukir u ïaid sha khmat,  
U sngewsahnud, u phaidien pat;  
U khmih-thuh biang tyngshop pynriam,  
Pleng dei jong u, tyngshop u piam.

Pukir u jawummat breb breb,  
Ki shakri Syiem ki kem pynstet;  
Pukir panmap b'u kum buit-ti,  
Dei b'u peit bieit bym ju ïohi.

Ki shakri Syiem ia u kim sngap,  
Ki rah da bor wat la panmap;  
Ki ong da Hukum Syiem ki rah,  
Kumta lei lei um dei pynlah.

Pukir u shem lynti ialam,  
Ka dei sha ïing jong u pynban;  
U lyngngoh ngaiñ aïu kin leh,  
U shu bud beit um nud pyneh.

Kynmaw b'u la ñiewbeiñ Para,  
Kin pynshitom namar jong ka;  
Kata ka dei bainong b'un ïoh,  
Por pang bajur u kloi ichnoh.

Haba u Syiem u ïoh khubor,  
Ia u Kynum leit shaw mardor;  
Bud lang Men-Kmie bad Khun ka bah,  
Sha ïing kin tan i'u Ma-Rangbah.  
Tang i 'para ba bah la khun,  
Bret tiar pukir u tur khum khum;  
Para shem biang ia la Hynmen,  
Ka jawummat ba dap jingkmén.

U kdup ia ka, u peit khunlung,  
U nguh u dem mynsiem ka lung;  
Panmap b'u nud ban ïeh para,  
Hapdeng jingpang ba thiah lyng-a.

Ka pynithuh ia u Men-Kpa,  
Dei ma u ba pyllait jingma;  
Uba wanlam i'u nongsumar,  
B'la sei shyieng bseiñ na kjat shabar.

U Shakri Syiem u pynithuh,  
“Une u Syiem loh phim ithuh;  
Kumjuh Kyn-um jong phi u dei,  
Para jong phi ka Mahadei.”

U Het i'ua Syiem u nguh u dem,  
“Ia map ia nga u nonglehbeiñ;”  
Syiem i'ua Kyn-um pynieng, u piam,  
“Koit koit kam pher, loit noh ka riam.”

U Het u iam rangbah rangsan,  
Ki khroh ia u, u sngap kynsan;  
U peit khunlung ba i palei,  
U da doh iek ia i riewblei.

Hymmen - Para ki ia kmen pat,  
Ka bym nang ong khlem poi pyrkhath;  
Kaba u mut la iap la um,  
Para phuh biang kam *Tiewlarum*.

U Syiem u hum ba tnga ka kmen,  
Namar nangue jingmut kan tngen;  
U ong Kynum an sum, un khreh,  
Ban bam sngewbha ki dang pynkhreh.

**Ka iing ka sem b'la pynthymmai,  
Ki ia im suk im saiñ sadhai;  
Shongshit ka iing mynsiem ki hun,  
SHATAI LA KHOT KA TIEWLARUN.**





## KI KOT BA LA PYNMIH DA u Kitbor W. Nongrum

### NOVEL:

1. Ka Pung ka Jingieit (1973)
2. U Shanbor bad u Wadbor (1976)
3. Ka Jingiaishah (1983)  
(State Literary Award)
4. Ka Jingieit bajanai ia phi (1987)
5. Nga dang ieit ia phi (1987)
6. Ha phi nga alti (1988)
7. Batei tang ia i Thei? (1988)
8. Nga dang kynmaw (1991)
9. Ki Biria dei por (1992)
10. U Bieit bad ka khun u Patsha (1994)
11. Nga khlem poi pyrkhat (1996)
12. Ngan ap ia phi (1999)

### DRAMA:

1. Ka Shatsngi (1999)
2. Ngam lah ban klet (Dialogue - 1972)

### SHORT STORY:

1. Ki Ummat Jingieit (1987)
2. 9 tylli ki Biria Dei Por (2004)

### POETRY

1. Ka Umpohlieu (1982)
2. Ki Sur ba dang sawa (1992)
3. Ki sur shong sbai (1994)
4. Hima Jingieit jong nga (1995)
5. Ki Sur bat kpoh (1995)
6. Kiba nga hiewkor (2000)
7. Ki Matti U Khasi (2001)
8. Ki Mawkordor ka Ting ka sem (2002)
9. Ka Shatai - KA TIEWLARUN (2005)

## KI KOT NA KA BYNTA KI KHYNNAH PULE

1. U Mawjam Jingstad (Khasi Primer)
2. Ka Kot thoh dak, Klas 'A'
3. Ka Kot thoh dak, Klas 'B'
4. Ka Kot iarap SSLC/Khasi Class - X
5. Ka Kot iarap HSSLC/Khasi S.L. II  
Class XII (Arts)
6. Solve HSLC - Mathematics  
(Arithmetics/Algebra)
7. Ki Nongthoh Kot Khasi Vol. I (1982)
8. Ki Nongthoh Kot Khasi Vo. II (1982)

9. Ki Nongthoh synfiang sha ka thoh ka  
tar Khasi
10. Ki Kot Khubor & Ki Kot Khasi (1982)
11. Ki Ktien shong sbai (1996)
12. Katto katne shaphang ki Drama Khasi
13. Ka Jingroi Jingsan Ka Thoh ka Tar  
Khasi (2005)

### JINGTIP KYLLUM

1. Ka Rukom Shet Jingbam Khasi
2. General Knowledge (2005)
3. Nangne nangtai (1997)
4. Ki Essay & Kiwei de (2001)
5. 9 - Tylli ki Mawkordor (2004)

## KI KOT NIAM

1. Ka Jingai bakordor (2003)
2. Kiba nga hiew burom (2003)

### **Sole Distributor:**

**KHASI JAINTIA BOOK STALL**

**Synod Complex, Room No. 29**

**Mawkhar, Shillong - 793002**

**Dor Rs.**

**Printed at MEL-GOR PRINTER, Synod Complex**